

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Бондар Валерії Юріївни

на тему «Механізм забезпечення експортоорієнтованого розвитку

машинобудівних підприємств»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 07 – Управління та адміністрування

за спеціальністю 073 – Менеджмент

Актуальність теми дисертації.

Нині в умовах зростання ступеню глобалізації світової економіки та подальшої інтернаціоналізації виробничих процесів особливої актуальності для вітчизняних промислових підприємств набуває потреба дослідження перспективних напрямів реформування їх експортоорієнтованої стратегії та розробка ефективних шляхів її реалізації. Машинобудівні галузі належать до флагманів науково-технічного сектору господарства, який нині відіграє провідну роль у стимулюванні економічного зростання країн, що демонструють найвищі темпи розвитку економіки. Саме тому особливої актуальності набуває дослідження механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку машинобудівних підприємств.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- запропоновано авторське трактування поняття «експортоорієнтований розвиток підприємства», під яким пропонується розуміти процес цілеспрямованої зміни кількісних та якісних характеристик соціально-економічної системи (підприємства) під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, спрямованих на підвищення частки продукції, яка реалізується на зовнішньому ринку та фіксації її на рівні не менше 30% від загального обсягу продукції;

- удосконалено науково-методичні положення щодо функціонування трикомпонентної концептуальної моделі механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку промислових підприємств, які доповнено векторами реалізації експортоорієнтованого розвитку підприємства та структурою їх взаємодії на основі інноваційної складової;

- доопрацьовано положення методичного підходу до оцінювання експортної активності підприємств машинобудівної галузі, який базується на

сукупності факторних ознак та застосування техніко-економічного аналізу, що дозволяє виявити можливості підвищення ефективності експорту, обумовлені факторами зовнішнього та внутрішнього середовища;

- досліджено експортоорієнтовані кластерні угруповання за участю не лише підприємств машинобудівної галузі, а й наукових установ та регіональних професійно-технічних навчальних закладів, що дозволяє удосконалити забезпечення ефективного розвитку експорту суб'єктів господарювання машинобудування.

- набуло подальшого розвитку трактування поняття «організаційно-економічний механізм» на основі узагальнення комплексного та системного підходів, що враховує характер взаємодії систем менеджменту, виробництва, маркетингу та логістики та визначає стан підприємства рівень досягнення визначених цілей;

- доопрацьовано теоретичні положення формування механізму управління експортною діяльністю підприємства, які доповнено структурно-функціональною моделлю цього механізму та переліком необхідних інструментів для управління цим видом діяльності.

Наукові положення, рекомендації та теоретичні висновки у дисертаційній роботі є достатніми та належним чином обґрунтованими, ілюстрованими за допомогою рисунків та таблиць. Для їх отримання автором були проведені теоретичні та статистичні дослідження, використані вітчизняні та зарубіжні літературні джерела.

Достовірність отриманих у роботі результатів, висновків та практичних рекомендацій підтверджується застосуванням апробованих методик та їх впровадженням у практичну діяльність підприємств машинобудівної промисловості.

Наукові дослідження були виконані здобувачем Бондар В.Ю. на кафедрі менеджменту підприємств КПІ ім. Ігоря Сікорського в рамках науково-дослідних робіт за ініціативними темами: «Управління розвитком інноваційного підприємництва в умовах неоіндустріальної економіки» (№ ДР 0118U100598) під керівництвом д.е.н. проф. Кравченко М.О., «Інноваційні засади розвитку промислових підприємств в рамках інтеграції в світовий економічний простір» (№ ДР 0114U001132) під керівництвом д.е.н. проф. Дунської А.Р. та «Управління розвитком підприємства в умовах ресурсних обмежень» (№ ДР 0114U001135) під керівництвом к.е.н. доц. Коцка Т.А.

Отже, поставлене у дисертаційній роботі наукове завдання щодо розроблення концептуального підходу та розвитку науково-теоретичних і методичних положень та практичних рекомендацій стосовно формування та імплементації механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку

підприємств машинобудування, виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Бондар В.Ю. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 073 – Менеджмент та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми «Менеджмент».

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям «Менеджмент».

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Бондар Валерії Юріївни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення принципів академічної доброчесності не виявлено.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Текст дисертації характеризується логічною послідовністю, змістовністю, доступністю викладення матеріалу та цілісністю. Дисертаційна робота написана у науковому стилі мовлення із використанням сучасної загальноприйнятої термінології.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, описано стан розробки даної тематики у вітчизняній та зарубіжній науці, наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, сформовано мету та завдання дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, а також наукову та практичну новизну отриманих результатів. Описано особистий внесок здобувача та представлено інформацію щодо апробації результатів дисертації та публікацій.

У першому розділі проведено аналіз основних теоретичних напрямків наукових досліджень, присвячених специфіці експортної діяльності промислових підприємств. Досліджено наукові погляди щодо сутності терміну «розвиток» у вітчизняних та зарубіжних джерелах та запропоновано авторське визначення цього поняття, досліджено поняття «експортоорієнтований розвиток». Проведено дослідження сутності поняття «механізм управління».

Розроблено концептуальний підхід до формування механізму забезпечення експортоорієнтованого розвитку. Наведено висновки до розділу.

У другому розділі визначено основні тенденції розвитку машинобудівних підприємств України у контексті забезпечення експортоорієнтованого розвитку. У рамках структурного дослідження машинобудівної промисловості було ідентифіковано основні фактори, що стимулюють експортну діяльність підприємств галузі. За допомогою методів економетричного моделювання було визначено ключові фактори впливу на експортну діяльність досліджуваних підприємств, для кожного з них було здійснено вибір напрямку розвитку експорту. Також було проведено аналіз технічної ефективності діяльності підприємств з виділенням еталонних значень галузі. Наведено висновки до розділу.

У третьому розділі проведено оцінку запропонованих моделей поведінки машинобудівних підприємств в процесі експортної діяльності. Здійснено аналіз факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на експортну діяльність підприємств та особливостей розвитку світового ринку, на якому діють дані підприємства. В роботі розглянуто процес формування системи кластерів машинобудівних підприємств, що базується на інноваційній складовій. Проведено кореляційний аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища і експортної діяльності досліджуваних підприємств та реалізовано прогнозування показників експорту за моделлю Хольта-Уінтерса, розроблено регресійні моделі. Наведено висновки до розділу.

У додатках наведено список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження, таблиці, що містять основні фінансові показники підприємств за досліджуваний період, структуру собівартості їх виробництва, показники їх експортно-імпоротної діяльності, дані щодо їх фонду оплати праці та динаміки середньої заробітної плати в Україні, графіки, що відображають результати кореляційно-регресійного аналізу машинобудівних підприємств з прогнозом а також документи, які підтверджують впровадження результатів дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 28 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») зі спеціальності 073 «Менеджмент», 1 публікація у інших наукових виданнях України, 22 публікації, які були апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та форумах.

Усі публікації здобувача мають високий науковий рівень. У жодній з публікацій не порушено принципи академічної доброчесності. Особистий внесок здобувача до усіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації, є досить вагомим.

Таким чином, наукові результати, що наведені в дисертаційній роботі, повною мірою висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

До недоліків, зауважень і дискусійних положень роботи варто віднести наступні:

1. Тема роботи «Механізм забезпечення експортоорієнтованого розвитку машинобудівних підприємств» не визначає для дисертанта географічних рамок дослідження, однак базою дослідження виступили виключно українські підприємства, що дещо обмежує можливості використання отриманих результатів закордонними підприємствами, оскільки окрім загальноекономічних аспектів містить національну специфіку української економіки.
2. Певні обмеження щодо точності прогнозу, побудованого на основі екстраполяції (п.3.1), вносять військові дії на території України та геополітичні та гео економічні зміни, що супроводжують цей процес. І хоча для ідентифікації цього впливу здобувач аналізує два періоди, лише один з яких містить 2022 рік (рік початку повномасштабної війни), однак гео економічні зміни внаслідок війни можуть бути настільки значущими, що це може суттєво знизити точність прогнозу на основі екстраполяції.
3. У роботі на с.200 подано інформацію щодо сутності та методики використання критерію Акаїке, який, однак, надалі у роботі не використовується, що певною мірою обтяжує дослідження нерелевантною інформацією.
4. У роботі не представлено результатів перевірки адекватності розроблених моделей за допомогою критеріїв Фішера та Ст'юдента, що б могло додатково продемонструвати якість моделей, та, відповідно, ступінь точності прогнозування, виконаного автором за їх допомогою. У роботі представлено лише один зразок (с.206) результатів розрахунків за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, однак не вказано якої саме моделі він стосується. Було б бажано підкріпити доказову базу роботи шляхом розміщення в додатках роботи результатів кореляційно-регресійного аналізу всіх досліджуваних підприємств.
5. У табл. 3.4 для окремих підприємств представлено по 2 моделі (для двох векторів розвитку), а для інших – по 1 моделі (лише для вектору експортної активності). На с. 207 у табл.3.7 представлено результати прогнозування

впливу факторів на експортну діяльність машинобудівних підприємств і далі на рис.3.8 подано цей прогноз у вигляді графіків. Однак не вказано яку саме модель (у випадку наявності двох моделей) було обрано для побудови прогнозу. І хоча на с.207 вказано, що вектор розвитку експортного потенціалу є більш прогнозованим, однак прямої вказівки на те, яке саме рівняння було обрано для побудови прогнозу експортних надходжень того чи іншого підприємства немає.

6. На с.207 вказано, що для моделювання впливу зазначених факторів на досліджувані підприємства було розглянуто можливість впровадження запропонованих дисертантом кроків для підвищення кадрового потенціалу підприємств з подальшим поступовим підвищенням продуктивності експорту до 15% за наступні 3 роки та підвищення інноваційної активності підприємств зі збільшенням обсягів фінансування НДДКР від існуючого рівня на 5% щорічно. Зразу після цього подано результати моделювання, де не зазначено чи враховують представлені результати прогнозування ці заходи, чи прогноз розроблений лише на основі факторів, поданих у таблиці 3.4. Так, наприклад, у табл. 3.4 для підприємства ПрАТ «ХМЗ» представлено лише модель експортної активності, що містить лише дві незалежні змінні – продуктивність експорту (X4) і динаміку валютного курсу (X9). Ця модель не демонструє як саме підвищення кадрового потенціалу та інноваційної активності буде впливати зростання продуктивності експорту.
7. У роботі зроблено висновок щодо найбільш ефективного сценарію розвитку машинобудівних підприємств (с.212-213), оскільки передбачає зростання **прибутку** від експорту (табл.3.9). Однак на попередніх сторінках роботи проводилося моделювання експортної **виручки** (табл.3.3). В той же час у п.3.3 роботи не представлено визначення цих понять якщо автор вважає їх тотожними чи аналізу взаємозв'язку цих показників якщо йдеться про різні показники. Відповідно не прослідковується зв'язок між результатами, представленими на табл.3.9 і моделями, розробленими автором (табл.3.4). У прогнозі, реалізованому за допомогою моделі Хольта-Уінтерса і представленому на рис.3.7 вказано, що прогнозуються «показники експорту», однак не вказано які саме.

Втім вважаю, що висловлені зауваження не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Бондар Валерії Юріївни на тему «Механізм забезпечення експортоорієнтованого

розвитку машинобудівних підприємств» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для управління та адміністрування. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Бондар Валерія Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Рецензент:

Доцент кафедри менеджменту підприємств,
факультету менеджменту та маркетингу,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
кандидат економічних наук, доцент

 Вікторія ГОЛЮК

Підпис рецензента

к. е. н., доцента В.Я. Голюк
засвідчую.

Декан факультету менеджменту та маркетингу,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
доктор економічних наук, професор



Марина КРАВЧЕНКО



«17» листопада 2023 року